

A MAI LENGYEL BELSŐ FEJLŐDÉS

AKI A MAGYAR újságok és folyóiratok nyomán akarna képet alkotni a lengyel társadalom és állam belső életmegnyilvánulásairól, annak elképzelései nagyon egyoldalúak és ezért helytelén fogalmakat fejeznének ki. Mert vajjon mi az az anyag, amelyről a magyar érdeklődőt szomszédjának életéről a hazai sajtó tájékoztatja? Legvégső esetben a külpolitika ingadozása: maga a lengyel élet azonban teljesen homályos marad. Ismereteink a múlt kapcsolatainak már szinte tárgyaltanított eszméiből merítik táplálékukat, de nem a jelen állapot vizsgálásából. És ha annyira hangsúlyozzuk a magyar-lengyel baráti együttműködés politikai fontosságát, akkor talán nem zárkozunk el az elől sem, hogy a baráti viszonyunk levonjuk ismeretelméleti következéseit is, vagyis közelebből megismerjük Lengyelország legfontosabb belső élettrugóit is.¹

Lengyelország alkotmánya a fejlődés folyamán több módosuláson ment át. Ez egyébként egészen természetes: az élet nem szolgálhat megmerevedett formákat, számára nincsenek közeterős, ezeréves alkotások; az élet fejlődik és azzal együtt fokozatosan kell alakulnia minden intézménynek is. A lengyel nemzet a múlt századok története folyamán nem ismerte fel ennek az alaptételnek igazságát: alkotmányos életében több mint ölszáz éven keresztül uralkodott az az elv, amely csak a nemességnek biztosította az államirányítás és egyáltalán az állam életében résztjuttató cselekvés jogát és amely elvnek természetes folyománya volt a nemeseknek, mint egyéneknek, a sejm-ben gyakorolható „liberum veto“ joga. Sokszor előfordult, hogy ez az alkotmány egyetlen nemes ellenmondása révén lehetetlenné lett minden reformgondolatot akár a hadügy (általános védkötelezettség), akár az adóügy (közös teherviselés) tekintetében. Végre 1791 május 3-án a józanabban gondolkodó lengyel államférfiak, a Staszyc-ok, Kollontaj-ok, Askenazy-ak és sokan mások, a polgárság segítségével keresztül tudták vinni, hogy a sejm eltörölje a nemességnek reformgátló előjogát, a liberum vétót. De amikor ezt a XVIII. század végének hangulatát kifejező demokratikus alkotmányt megszavaztatták,

¹ A most tárgyalandó lengyel alkotmánynak nagy irodalma van; mi ebből kiragadjuk Tomcsányi János tanulmányát: Az új lengyel alkotmány. Magyar Szemle, 1934 április, amely az 1934 január 20-án megszavazott alkotmány első formájával foglalkozik. Kiemeljük dr. Henrik Löwenherz szép cikkét: Gazeta Poranna 1935 február 24-i számában. Főforrásul azonban az 1921 március 17-i és 1935 március 26-i alkotmányt használtuk.

akkor már tulajdonképpen be is következett a lengyel állam tragédiája s a továbbiakban csak a halálos ítélet végrehajtására vártak az érdekelt európai államok. A lengyel nemzet semmiféle új lendülettel sem tudta meggátolni, hogy a külpolitikai események rohanó árja magával ne sodorja az államot. És e sodor 130 évig tartotta medrében a lengyel népet, mert az nem tudta korábban megérteni, hogy a nemességnek nem a nemzeti összefogás, társadalmi rétegek fölött álló egyesülés megakadályozása a legfőbb kötelessége. A XVIII. századi Lengyelországban az „állam“ fogalma nem volt tudatos s amikor az emberek rájöttek arra, hogy államra is szükség van, akkor már nem volt lehetőségük ennek a tapasztalatnak megfelelő életelveket követni.

De változott az általános külpolitikai helyzet és azzal egyidejűleg, de attól függetlenül, megváltozott a lengyel nép arca is: átalakultak a társadalmi viszonyok, az elnyomatás évei alatt erősebbé lett a lengyel közösségtudat s ezekből kinövőleg új embereknek új életideálokat követő példája a világháború után életre keltette a mai Lengyelországot. Pilsudski József tábornagy demokratikus szervezeteiből, munkásifjúságból és üldözött, bujdosó diplomásokból rekrutált munkatársainak kezébe került a hatalom, akik Pilsudskit 1918-ban a nép nagy lelkesedése mellett államfővé választották. Lengyelországnak ekkor még nem volt alkotmánya, a törvényhozó és végrehajtó hatalmat egyformán Pilsudski tartotta a kezében. Csak az 1919 február 20-án összeült „nemzetgyűlés“ adott a nemzetnek alkotmányt, amelyben az államfőnek hatalma az 1918-as viszonyokhoz képest csökkent, de még mindig elég tágkörű volt ahhoz, hogy megakadályozhassa a XVIII. századi „sejmokrácia“ visszatértét. A lengyel alkotmányváltozások fejlődéstörténetében ez az 1919-iki alkotmány jelenti a logikai tézist. Ezt követte az 1921 március 17-iki alkotmány, mint az előbbinek antitézise. E két év folyamán ugyanis megváltozott a belpolitikai helyzet: az új választások során elért többsége révén az a párt jutott uralomra, amely Pilsudski körével homlokegyenest ellentétes államberendezési felfogást vallott és álláspontja a liberális parlamentarizmusban kristályosodott ki.

E párt 1921-es alkotmányának lényege tulajdonképpen túlhaladja az általános európai liberalizmus kereteit, mert az államfő számára jóformán csak a reprezentatív hatalmat tartja fenn. A sejm a törvényhozás tisztje mellett, ha papíron nem is, de lényegében végrehajtó szerv azáltal, hogy a miniszterek kinevezésénél az elnöknek meg kell kérdeznie a parlament fölfogását, másrészt pedig a leszavazott kormányt az elnök nem tarthatja vissza. Ezáltal a politikai hatalom teljesen a sejmre nehezedett, amely így az igazságszolgáltatási szervezetet kivéve oly hatalmi kört alkotott, amely kerületén belül egyesítette az államélet egészét. Természetes, hogy ilyen körülmények között a 20-as években jelentkező nagy államéleti elcsúszásokért nem lehet csupán személyeket felelőssé tenni, mert végeredményben nem személyek kormányoztak: azok csak a mozdony szerepét játszották, de a vezetőt a parlament képviselte. Elvitázhatatlan alapelv ma már, hogy egészséges parlamentarizmus csak ott alakulhat ki, ahol a kor-

mány és a parlament egymás fékezésére, a kölcsönös túlzások és kinövésük lenyesésére szövetkeznek, de ott sohasem, ahol maga a parlament, ez a mégis csak „sokrétű“ intézmény irányítja az életet. Hiszen lehet-e következetes külpolitikáról vagy céltudatos hadügyi, avagy nemzetiségi politikáról szó akkor, amikor a kormánynak a parlamenti pártok szeszélye szerint kell döntenie mindezekről a nehéz állami feladatokról? Pilsudski 1922 júliusában a sejm-ben ki is jelentette: „Uraim, önök kétlényegű elvet képviselnek: a kormányzás és a törvényhozás elvét. Amíg ez a kétlényegűség fennáll, nem lehet szó arról, hogy normális állapotba kerüljön a lengyel államélet.“ Ebben a parlamentben szabadság helyett szabadosság lett úrrá: süllyedt az erkölcsi színvonal, a képviselői megbízhatatlanságból és összeférhetetlenségből származó bírósági ügyek a napi sajtó számára már nem jelentettek érdekességet, annyira megszokottak voltak. Nem állíthatjuk, hogy ez a jellemzés minden képviselőre ráillik, hiszen ismerünk olyanokat is e kor vezető államférfiai közül, akik hazájukban európai vonatkozásban is dicsőséget szereztek, de a vezéreket követő sereg nem mindenkor követte a trombitaszót. „A szabadság önmagának árt s új szolgátság, ha nem ismer határt“ —¹ Gyulai Pálnak e szép szavai mély valósággal fejezik ki ennek a színes és túlélte parlamentarizmusnak lényegét.

Nehéz az elfogultság látszata nélkül kritikát mondani egy bukott rendszerről, de szolgáljanak mentségünkre az „eredmények“ igazoló érvei. Az egykorú irodalom és sajtó, valamint az azonkori élet vizsgálása nyomán ismételnünk kell, hogy az 1921-es alkotmány nem tette lehetővé a céltudatosságában normális államéletet. Az 1935-ös alkotmány 31-ik cikkelye jellemzi legjobban a régi rendszert, amikor megállapítja, hogy „az állam irányítása nem a sejm feladata.“ S valóban, az 1921-es alkotmánynak legfőbb hibája az volt, hogy nem látta tisztán: mi a feladata a kormánynak és mi a parlamentnek, azaz: mi a határa a törvényhozó és végrehajtó hatalom szétválasztódásának. És mi volt ennek az oka? Valószínűleg az, hogy akik ezt az alkotmányt megalkották, borzalommal félték Pilsudski diktatúrájától, félték attól, hogy az erőskezdő marsall nem fogja megengedni a liberalizmus szélsőséges érvényesülését. Ennek az érzésnek hatása alatt jött létre az 1921-es alkotmány.

Már megírtuk egyszer, hogyan vetett véget Pilsudski e rendszernek.¹ Akkor emlékeztettünk az 1926 májusvégi napokra, amikor Pilsudski — hosszú töprengés után — hatalmi szóval nyúlt bele az államélet irányításába. Az ő személyének varázsa, jellemének rendíthetetlen tisztasága, politikájának egyenesvonalú célkitűzései nagy tömegeket vonzottak köréje. Talán nem kétséges, hogy az állam ügyei felett mindig annak a politikai pártnak kell döntenie, amelyik a legnagyobb tömeget tudja maga mögé állítani nem hatalmi szóval, hanem világos és előnyös rendszere által. Pilsudski mellett akkor már ott állott a nemzet nagy többsége; még az ukránság is fellélezett, amikor Pilsudski került a kormány élére, mert jól látta,

¹ „Pilsudski“ címen, Magyar Szemle.

hogy az ő politikája a társadalmi elnyomás mellé nem társítja az államhatalmi elnyomást is. Mellette állott a vidék parasztsága s ugyancsak az ő tevékenységének köszönhető, hogy a kommunista irányú mozgolódások csaknem tisztán Lódz és más, egészen munkáslakta központokra szorultak vissza. Így, a nemzet nagy tömegeit maga mögött tudva, ejtette meg Pilsudski az 1930-as választásokat, amelyek abszolút többséget biztosítottak annak a kormánynak, amelyben ő a hadügyminiszteri tárcát vállalta el.

Csak ezután indult meg a munka az új alkotmány kidolgozása érdekében. Ennek az alkotmánynak igazi alkotói azok voltak, akik a huszasévek parlamenti életéből kimaradtak. Nem egy közöttük, mint Slawek, Pistor, Löwenherz európai hírű, elméleti megalapozottságú politikusok. A munkának igazi szellemi irányítója Pilsudski József. Az ő időnként elmondott beszédeinek, előadásainak, gondolattörédekeinek tárháza ez az új alkotmány, melynek előkészítő munkájából az ellenzék teljesen kivonta magát, aminthogy álláspontjának feladása nélkül nem is vehetett részt egy olyan tervezet kidolgozásában, mely homlokegyenest ellenkezik lényegének minden összetevőjével. Az új alkotmányt a sejm már 1934 január 26-án megszavazta és 1935 március 23-án az a szenátuson is átment 260:139 arányú szótöbbséggel, majd 1935 március 26-án a „Dziennik Ustaw”-ban is közzététetett. Ennek az 1935-ös alkotmánynak egészen más a hangulata, mint az 1921-esnek, más lélek szól hozzánk a holt betűkből. Míg az előbbi, liberális szellemének megfelelően, nem ismeri el egy parlament felett álló méltóság szükségszerűségét, addig az utóbbi hangsúlyozza a köztársaságnak, „az összes állampolgárok közös javának” élén álló elnök jogait, tehát annak igazi államfői s nemcsak az államot kifelé képviselő méltóságát. Változtatott az új alkotmány az elnökválasztás módján is: míg eddig a sejm és a szenátus együttes ülésén jutott kifejezésre a „nemzet akarata”, most két elnökjelölt közül, — akiknek egyikét az ú. n. elektorok (az alsó- és felsőház elnökei, a miniszterelnök, a Legfelsőbb Törvényszék elnöke, az állami haderő főparancsnoka, azonkívül 50 a sejm és 25 a szenátus által kiküldött képviselő) választják, a másikat pedig a köztársaság lelépő elnöke nevezi meg — általános népszavazás dönti el, hogy melyik jelölt felel meg jobban a nemzet akaratának.

Az új alkotmány szerint az elnöknek elvitázhatatlan s korlátlan joga dönteni háború és béke fölött, az ő hatáskörébe tartoznak a külpolitikai szerződések, míg ezelőtt mind e jogok csak a sejmmel történt előzetes megegyezés után illették meg. Nagy hatalomkiszéledést jelent az elnöknek házfelosztás esetén gyakorolható törvényerejű rendeletkibocsájtó joga. Miután pedig az elnököt hétévenként választják, az alkotmány szelleme kizárja, hogy egy személy túlságosan beleélje magát a hatalomnyújtotta előnyökbe s esetleg diktatórikus úton próbálja elfojtani a kormányzati rendszer ellen irányuló kritikákat.

A kormány jogköre kibővült azáltal, hogy a szakminisztereknek bármikor jogukban van szükségrendeletekkel segíteni a törvénynek esetleges hiányain. E rendeletek törvényerőre emelkednek,

ha a szövegüket az elnök a Dziennik Ustaw-ban közzétette. Nem újítás, hogy a kormány egyformán felelős a sejm és elnök előtt és hogy a miniszterek hivataloskodásuk idejére eső bármiféle alkotmányellenes tevékenységükért a Legfelsőbb Törvényszék előtt felelőségre vonhatók. Ha a parlament a kormányt leszavazza s az elnök annak megbízatását ezután sem vonja vissza, az esetben a parlament döntése a szenátus elé kerül, amelynek határozata az elnökre kötelező, kivéve, ha gyakorolja házfelosztató jogát. Jellemző az 1921-es alkotmány nyomán előállott parlamentáris életre az új alkotmánynak 50-ik cikkelye, amely előírja, hogy a sejm a kormány beleegyezése nélkül nem szavazhat meg olyan kiadási tételket, melyekre nincs biztosítási fedezet a kincstárban. Hoz is bizonyítja, mennyire illuzórius volt eddig a kormány jogköre.

A sejm jelentőségét az új alkotmány igazi feladatára szállította le: törvényhozó és részben ellenőrző szerepre korlátozta. A képviselők egyéni jogai nem változtak, az új alkotmány csak az állam érdekeivel ellentétes beszédek miatt vonja hivatalból felelőségre a képviselőt. Érdekes paradoxon egyébként, hogy az új alkotmány eltörölte az 1921-es alkotmánynak azt a rendelkezését, amely a képviselő számára nem engedte meg napilapnak felelős szerkesztését. Nem akarunk ebből a tényből a kritikai szabadság kiszélesülésére következtetni, de ez a határozat is rávilágít arra, hogy az új alkotmány megalkotóit nem vezette feltétlen diktatórikus szellem.

Az új alkotmány nem korlátozta a választójogot, de felemelte a korhatárt. Eddig aktív választójogot gyakorolt minden 21-ik életévét betöltött állampolgár, passzív jogot pedig minden 25 éven felüli egyén, most azonban az előbbinek alsó határa 24, utóbbinak pedig 30 év, nemre, társadalmi állásra és lakhelyre való tekintet nélkül. E tekintetben korlátozás csupán az irányban mutatkozik, hogy az új alkotmány a katonáknak és tengerészeknek nem ad szavazati jogot, míg a régi ezt a társadalmi osztályt sem zárta ki a választási harcokból. A választás maga, mint eddig is, titkos és ötévenként ismétlődik.

MÁR ELSŐ PILLANTÁSRA feltűnő, hogy az 1921-es alkotmány mennyi hasonlóságot mutat az akkori francia államberendezkedés elveivel. Ez a hasonlóság lényegében nagyon közelfekvő, mert hiszen az 1921-es alkotmánynak megteremtői elsősorban azok voltak, akik a világháború előtt és alatt, távol a lengyel valóságtól, minden idejüket Franciaországban töltötték el s így ott ismerték meg az államirányítás egészségesnek látszó alaptételeit. És érdekes, hogy az új alkotmány előtti kormányok élete valami sorsazonosságot mutat a francia kormányokéival: talán nem tisztán a véletlennek tulajdonítható, hogy Lengyelországban 1917—1935 között 22 miniszterelnök alatt 32 kabinet adta át egymásnak a kormányrudat, tehát majdnem minden évre átlag két kormányválság esett.

A régi alkotmánnyal szemben az 1935-ös alkotmány szorosán véve nem hasonlít egyetlen a világháború után felvetődött alkotmányrendszerhez sem, bár nem felelne meg a helyes ítéletnek az sem,

ha Löwenherz, e nagy lengyel államférfi nyomán „lengyel rendszernek (system polski) tartánalak. Nem található benne tulajdonképpen semmi, ami kifejezetten a lengyel lélekre vallana s egyenesen abból nőne lei: nem több és nem kevesebb, mint a történetileg igazolt józan parlamentarizmusnak XX. századi, más szavakkal: tekintélykormányra támaszkodó formaváltozása. Ebben a XX. századi formamegnyilatkozásában tér el Európának más országaiban már régebben kialakult parlamentarizmusoktól; másképpen fogalmazva távol áll a liberalizmusnak népkormányzati elveitől, de éppen olyan összeegyeztethetetlen a totális államrendszer felfogásával is. Igaz ugyan, hogy a totális állam járuléka a tekintélyből kiinduló államvezetés, de az ilyen jellegű államirányítás még nem szükségszerűen jelent totális államot. Sok más feltétele van még annak, hogy egy államot totálisnak nevezhessünk. Mussolini a Preussische Jahrbücher 1933 áprilisi számában írt cikkében a totális államnak világos meghatározását adta, amikor kifejtette: „a fasiszta számára minden az államban létezik s az államon kívül semmi sincs, ami emberi vagy szellemi valami lenne, még kevésbé valami, ami értékkel bírna ... A fasiszta állam az ember erkölcsi és szellemi életének minden megnyilatkozását felöleli.“ Ezzel szemben mily más Pilsudskinak a felfogása, aki bár minden beszédében a tekintély szükségét hangoztatja, de sohasem parancsolja az egyén erkölcsi énjéből származó s ezért érthető individuális különbségeknek visszafojtását. Az ő országában senki sem találhatja meg a más államberendezkedési alapokra építő emberek véleménynyilvánításának kényszerű elnyomását. Az ő rendszere nem más, mint mindenekelőtt a parlament életének megfelelő keretek közé szorítása, ezzel a parlament kormányzó hatalmának minden erővel keresztülvitt meggátlása, vele párhuzamosan az erős kormányhatalom kiépítése, amely nem függhet párhálózatok szeszélyétől, hanem megfelelő idővel és erővel rendelkezik távolabbbfekvő terveinek megvalósítására. A parlament és a kormány között az összhangot, mint arbiter, az elnök tartja fenn, aki most már nem egyszerű végrehajtója a parlament akarátának. A képviselőválasztások ötévenkénti ismétlődése megakadályozza egy pártnak — Lengyelországban titkos a szavazás — feltétlen többségi uralmát s ezen keresztül egyrendszert kormányának diktatúráját is.

Pilsudski és követői nagyon is tisztában vannak azzal, hogy nem lehet a lengyel népet diktatórikus terrorral vezetni, éppen ezért egyiküknél sem tapasztalhatunk olyan megnyilatkozást, amely a diktatúrát helyeselné. De mindegyikük mindenkor hangsúlyozza, — és ez a felfogás az új alkotmány 10-ik cikkébe is bekerült —¹ hogy „semmiféle társadalmi tevékenység sem ellenkezhet az állam igazi céljaival, melyeket az állam jogai fejeznek ki.“ Viszont az is bizonyos, hogy ez a széles alapokon nyugvó, nagyon is elméleti értékű alkotmányhatározat történetalkotó hatással egyáltalán nem bír, mert az „állam céljai“ nagyon sok esetben még az egyes korszakokon belül is változnak.

Az ÚJ ALKOTMÁNY kihirdetésével egyidőben Lengyelország új kormányelnököt kapott Walery Slawek személyében. Slawek (szüle-

tett 1879-ben) egyike volt azoknak, akiknek az új alkotmány megalkotásában legnagyobb szerepük volt. Pilsudskinak régi, még a „Robotnik“ idejéből ismert munkatársa, a lengyel társadalmi és nemzeti mozgalmaknak övele együtt vezéralakja. Slawek is, meggyőződésének minden szuggesztív erejével, ellenezte az eddigi „pártoligarchiáit, mint március 28-án a sejmben kifejtette. Már többször volt miniszterelnök, ismeri a tömeg hangulatváltozásait, tudja, hogy csak pozitív munkával lesz hatalma továbbtáplálni azt a rendkívüli lelkesedést, amelyet az új alkotmány megszavazása egész Lengyelországban kiváltott. Tisztán látja, hogy csak sokféle kiágazó reformpolitikával tarthatja nemcsak a kormánypártot, hanem a társadalmat is, oldala mellett. Nekünk most nem lehet célunk, hogy ezeket a — ha szabad magunkat így kifejezzünk — Kjellén-i államelméleti kategóriákra általánosságban kiterjedő reformterveket ismerlessük, nagy részük még nincs is pontosan megfogalmazva, csupán azt tekinthetjük feladatunknak, hogy rámutassunk a lengyel élet önként jelentkező s a külföldi olvasóközönséget érdeklő antinómiáira, tehát képet adjunk a megfigyelt, de nagyrésztben már mások által is leírt betegségekről magukról és ha meglátjuk, a bejelentett orvosszerekről.

A Lengyelországot tanulmányozó szemlélő előtt legszembeütőbb a kisebbségi- és itt is elsősorban az ukránkérdés. Az 1921-es lengyel alkotmány 109. és 118. cikkelyeit teljes egészükben fenntartó mai alkotmány a kisebbségeknek Európa más országai-ban alig megtalálható jogokat biztosít: nem tesz semmi különbséget a kisebbségek és a lengyel nemzet között, nem állít mesterséges akadályt az esedeges összeolvadást akaró népelemek közé. A külföldi érdeklődő talán el sem hinné, hogy egy olyan heves háború után, mint az 1918—'20-as lengyel-ukrán küzdelmek, az ukránságnak nyújtott 1922 szeptember 26-i külön dekrétum annyi kedvezményt adhatott egy mégiscsak legyőzött ellenségnek. Nem is a kormányon, illetve az alkotmányon múlik, hogy a lengyelség még sem tud összefonódni az ukránsággal. Más, mélyebb okok játszanak itt szerepet: az ukrán nemzeti aspirációkkal kapcsolatos kérdések. Nemzedékhez kapcsolódó problémával állunk itt szemben, amelynek hátterében gazdasági erőtenyező is lüktetnek: az az ukrán elem — körülbelül az 1903-tól visszamenőleg született, a világháború végén lezajlott belső háborúban résztvevő „fiatal“-nak nevezhető réteg — amelyik tábortüzek mellett beszélte meg a lengyelek elleni haditervet, természetesen nem tud együttműködni a lengyel állammal, mert önmagát mégsem tagadhatja meg. Ez az ukrán ifjúság, mert messze lengyel vidékeken nem akar elhelyezkedni, nem lát maga előtt más kivezető utat, mint vagy az ukrán gazdasági vállalkozások keretében kenyeret keresni, vagy az egyetem után hazamenni falura a vegetatív élet világába, továbbtáplálni gyűlöletét az „elnyomó“ hatalom ellen. Ennek a gyűlöletnek tüzét csak szítják a jól megszervezett ukrán társadalmi alakulatok, melyek képviselők titkos szellemi irányítása mellett szolgálják az ukrán autonómia eszméit. A fiatal, harmincéves lengyel publicisták között sokan vannak, akik a nagy ellentétek megszüntetéséért társadalmilag és a sajtóban egyaránt küzdenek; így J. Radzi-

minski, a legtehetségesebbnek tartott fiatal lengyel publicista, több folyóiratban kísérel utat építeni a harmónia felé. De vagy nem hallgatják meg, vagy akik meghallgatják, azok között gyakran felmerül a kérdés: hogyan tudjon együtt dolgozni az ukrán ifjúság a lengyel-séggel, ha ennek még a nyugodt élet legegyszerűbb anyagi feltétele sincs meg.¹

És itt jutottunk el ahhoz a ponthoz, amelyik már a kormány munkájának kezdődő határkövét jelzi. Koscialkowsky belügyminiszter jól látja az ukránság helyzetét, érzi a visszasságot, sőt költségvetési beszédjének keretei között körvonalazta a reformok parancsoló szükségességét; de ugyanakkor nagyobb megértést és őszintébb magatartást követelt az ukrán képviselőktől is. A belügyminiszter látja, hogy az ukránoknak végső céljuk az autonómia. És maradéktalanul a feszültséget valóban csak ezen az áron lehetne levezetni, de ezt az áldozatot a mai keretek között a lengyel állam nem hozhatja meg. Ma még nem adhat többet a lengyel kormány az ukránoknak, mint amivel azok már rendelkeznek. Az ukránoknak nagy gazdasági szervezeteik vannak, napról-napra tűnnek fel Lembergben a Narodna Jorhovla, Silskij hospodar és más hasonló ukrán gazdasági szervezetek címtáblái és még az elmúlt napokban is a kislengyelországi Maslosojuznak nevezett ukrán tejszövetkezet negyven s egynéhány új tisztviselőt vett fel, addig az ugyanottani lengyel tejszövetkezet nagy számban bocsájtotta el alkalmazottait. Kulturális téren az ukránok több iskolával rendelkeznek, amelyekben ukrán tanítók tanítanak. Ezeknek a kultúrintézményeknek a továbbfejlesztésére a lengyel állam minden pillanatban kész, hiszen maga a miniszter hívja a zöld asztal mellé az ukránokat, kijelentvén: „a független Lengyelországban már sok szó esett az ukrán kérdésről, de arról eddig még ritkán tárgyaltak“, amivel azt akarja mondani, hogy a múlt kormányai — főként a Nemzeti Demokrácia sovinizmustól ihletett vezérei — látták a fenyegető veszedelmet, de annak orvoslására nem gondoltak. „Kíséreljük meg most a tárgyalásokat.“ Maga Pilsudski sohasem zárkózott el az ukránok követeléseitől; ő volt az, aki Stanislawóban építendő egyetemet is felajánlott az ukránoknak. De azok ott nem voltak hajlandók életre kelteni az ukrán tudomány Alma Materét, Lemberghez ragaszkodtak, amelyet így gondoltak az ukrán nemzeti követelések gyújtópontjává tenni.

Az ukrán kérdést békésen mindaddig nem fogják megoldani, amíg az a nemzedék él és irányít földfölötti s földalatti szervezetekben egyaránt, amelyik az 1920-as háborúk harcosa volt. De lehetséges, hogy ennek a nemzedéknek harcikészsége, lelkesedése magával fogja ragadni a fiatalabb nemzedéket is és ez esetben hosszú időn át csak a hatalom tekintélye fogja visszaszoríthatni a nemzetiségi megmozdulást.

ANÉLKÜL, HOGY részletesen szándékoznánk fejtegetni a lengyel társadalom betegségeit — egy külföldi szemlélőnek ez nem is lehet

¹L. Radziminski cikkét a Buletijn Polsko—Ukrainski márciusi számában, ahol Szeptycki ukrán érsek előadását is tárgyalja.

feladata —, meg kell állapítanunk, hogy a kormányt nagyon súlyos kérdés elé állítja az ifjúság elhelyezkedésének feladata. Az előbb kifejtett gondolataink is kapcsolatosak ezzel a kérdéssel, mert a forrongó ellentéteknek, erkölcsi háttérük mellett, mégiscsak anyagi alapjai vannak: Lengyelországban az évenként öt egyetemről kibocsájtott ifjúság ismeretlen nehézségek előtt áll. Igaz, hogy oit nem található meg a harmincévesek nagytömegű munkanélkülisége, mert az 1918-ban megalakult új lengyel állam mindazoknak, akik a függetlenségi gondolatért harcoltak és az azután következőknek is, kenyeret tudott adni: de döngetik a kapukat az új húszévesek, akik már kiszorultak a nagy asztal mellől s csak az ablakokon át nézik a jóllakott csoportokat. Ezeknek az elhelyezése ad gondot a kormánynak s elsősorban Slawek miniszterelnöknek, aki jól látja, hogy a ki nem elégítő megoldás radikálisabb utak felé fogja vezetni a fiatalabb nemzedéket. És ennek a radikálisabb iránynak már faji színezete lenne, már csak azért is, mert Lengyelországban a gazdasági erőforrások nagyobb százalékban nem fajlengyeleknek adnak életlehetőséget. A lengyel kormány ezt a radikalizmust akarja megakadályozni. Nem arra gondol, hogy észszerűtlen, gyom érvágással segítsen a bajokon, hanem a gazdasági életbe tervezett fokozatos belenyúlás által igyekszik a magán-gazdaság túlzásait általános társadalomgazdasági szempontból korlátozni.

Más téren jelentkező reformokat fejezett ki a kereskedelemügyi miniszter helyettese, Piasecki, aki március 29-én a Gazeta Polska tudósítójának kijelentette^ hogy új úthálózatok kiépítésére van szükség. Jól tudjuk, hogy Lengyelországnak különösen keleti részei mennyire nélkülözik a vasút- és közúthálózatot s ez alapon elgondolhatjuk, hogy ez a nagyszabású munka mennyi új erőt fog értékesíteni az államgazdaság szempontjából. Egy egészen új minisztériumnak, a „technikai munkák“ (Ministerstwo prac technicznych) minisztériumának felállításával foglalkoznak, amelynek célkitűzései között mindenekelőtt a folyószabályozások és az úthálózat kiépítésének terve fog helyet kapni. Kulturális téren jelentkező reformok különösen a kórház- és általában a közegészségügy terén válnak szükségessé, hangzik a miniszterek nyilatkozataiból. Természetes, hogy ezekkel az új tervekkel egyidőben nagy kiadások is felmerülnek. Ezek fedezésére nagyszabású belső kölcsönön kívül új adófajok kivetésére gondolnak. Zawadzki pénzügyminiszter a tervbevett új adófajok megállapításánál elsősorban az ipart és a szabadfoglalkozást űző társadalmi osztályok erejét akarja igénybevenni, ennek megfelelően új ipar- és jövedelemadó-tervezetet dolgoznak ki a lengyel pénzügyminisztériumban; ez az adófaj erős progresszivitás alapján fog állani s Zawadzki reméli, hogy általa nagymértékben fogja csökkentetni a költségvetés hiányait. Ezzel a tervvel egyidejűleg került a nyilvánosság elé a pénzügyminiszternek az az utasítása, amelyben a végrehajtó szerveket figyelmeztette, hogy a parasztsággal szemben kötelességük teljesítése közben a legnagyobb kímélettel járjanak el. Ez az utasítás is egyik elvi megnyilatkozása Slawek programjának.

Lehetséges, hogy ezek a reformok be fogják váltani a lengyel ellenzék egyik vezérének, Roman Rybarskinak aggodalmait, aki

Lengyelországot politikai és gazdasági diktatúrától félti, de mindenestre hozzá fognak járulni egy szebb lengyel jövő útjainak megépítéséhez.

Végére értünk megfigyeléseinknek. Az alkotmányból indultunk ki, mert abból kellett kiindulnunk, hiszen annak a reformja tette lehetővé, hogy a most uralomra jutott kormány akadálytalanul haladjon a maga útjain. Lehet, hogy ez a kormány sem fogja elérni a célját, de akkor már nem az alkotmányban, hanem az azt végrehajtó emberekben lesz a hiba. Egyébként is a politikában ritka az ideális megoldás s az afelé való törekvés a természetes fejlődés folyamatában sokszor kénytelen viszonylag optimális eredményeknél megállani. De ezt a társadalmi értelmű optimális eredményt el kell érnie, különben hitelét veszdi maga a politika és félő, hogy vájjon nem fognak-e az eredménytelenségnek láttán olyan iiluzórius távlatokba vezető utak felbukkanni, amelyek hosszú időre visszadobhatják magát a nemzet fejlődésének már a kezdetein is.

A lengyel alkotmány a mai európai viszonyok között elérte a fejlődésnek azt a fokát, melyet a XVIII. században, az azonkori élet szempontjából, az 1791 május 3-iki alkotmány jelenteti: a demokráciának ethikai értelmezése mellett kormányzó, tekintélyi alapra építő, az ember morális énjének megnyilatkozásait elismerő államvezetés elvét.

KOMORÓCZY GYÖRGY